

**DZIAŁALNOŚĆ PLACÓWEK OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYCH,
RODZIN ZASTĘPCZYCH I STACJONARNYCH ZAKŁADÓW POMOCY SPOŁECZNEJ
W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM W 2010 R.**

PLACÓWKI OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZE

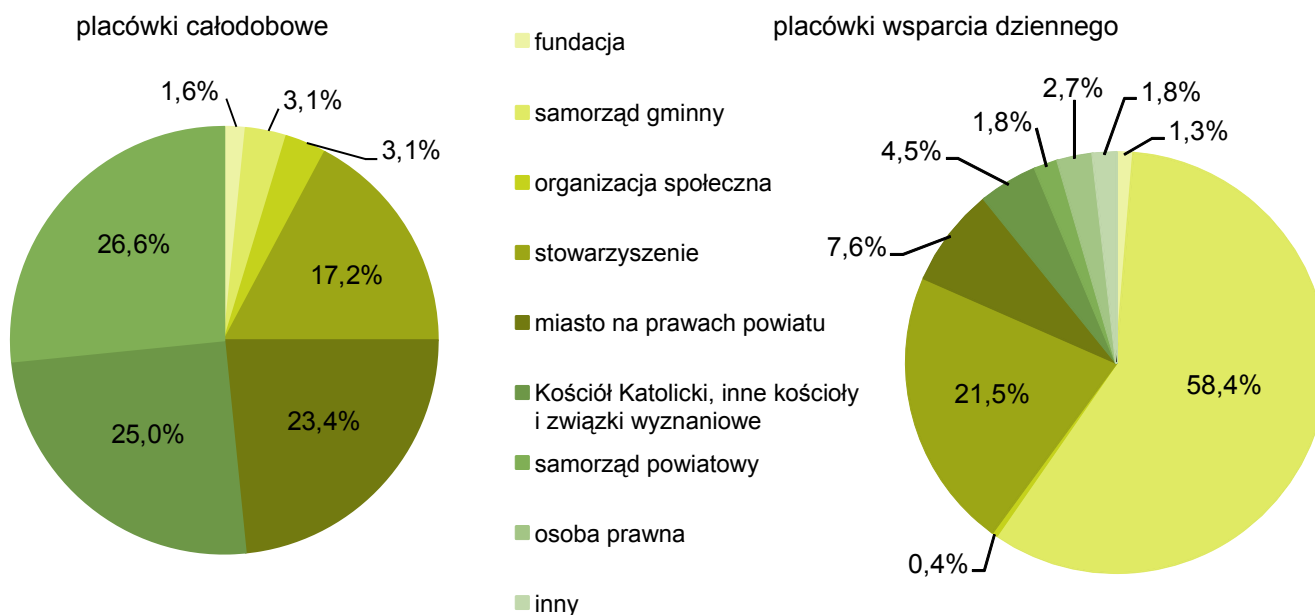
Placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz rodziny zastępcze sprawują opiekę nad dziećmi i młodzieżą pozbawioną całkowicie lub częściowo opieki ze strony rodziny naturalnej.

Według stanu w końcu 2010 r. na terenie województwa małopolskiego działało 287 placówek opiekuńczo-wychowawczych. Stanowiły one 7,4% wszystkich (3895) placówek tego rodzaju w Polsce. Do placówek opiekuńczo-wychowawczych zaliczamy placówki całodobowe oraz placówki wsparcia dziennego. Całodobową opiekę dzieciom i młodzieży zapewniały 64 placówki. Wśród nich wyróżniamy cztery typy placówek: socjalizacyjne (30), rodzinne (20), interwencyjne (5) oraz wielofunkcyjne (9). Opiekę dzienną zapewniały 223 placówki, w tym 197 placówek opiekuńczych i 26 placówek specjalistycznych.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze, w zależności od organu prowadzącego, dzielą się na:

- publiczne – prowadzone przez gminę, powiat lub samorząd województwa,
- niepubliczne – prowadzone przez podmioty uprawnione, takie jak: organizacje pozarządowe, osoby prawne i jednostki organizacyjne prowadzące działalność w zakresie pomocy społecznej.

Wykres 1. Struktura placówek opiekuńczo-wychowawczych według typu placówki oraz organu prowadzącego w 2010 r.

Uwaga: W placówkach całodobowych brak organu prowadzącego: osoba prawna i inny.

Placówki całodobowe najczęściej prowadzone były przez samorząd gminny (17 placówek), Kościół Katolicki, inne kościoły, związki wyznaniowe (16 placówek) oraz miasto na prawach powiatu (15 placówek). W placówkach dziennych głównym organem prowadzącym był samorząd gminny (130 placówek).

TABL. 1 PLACÓWKI OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZE WEDŁUG TYPU PLACÓWKI Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	Placówki	Miejsca	Wychowankowie
Placówki całodobowe 2009	58	11272	1189
..... 2010	64	1268	1154
socjalizacyjne	30	746	663
rodzinne	20	158	155
interwencyjne	5	118	112
wielofunkcyjne	9	246	224
Placówki wsparcia dziennego 2009	228	7647	7372
..... 2010	223	7739	7034
opiekuńcze	197	5787	5094
specjalistyczne	26	1952	1940

Liczba placówek całodobowych w ostatnim roku wyraźnie wzrosła, natomiast liczba miejsc w tych placówkach zmniejszyła się. Powodem spadku liczby miejsc w placówkach całodobowych było dostosowanie do standardów określających, że w placówce jednocześnie nie powinno przebywać więcej niż 30 dzieci. Liczbę miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych określa się zgodnie z przepisem art. 154 ust.

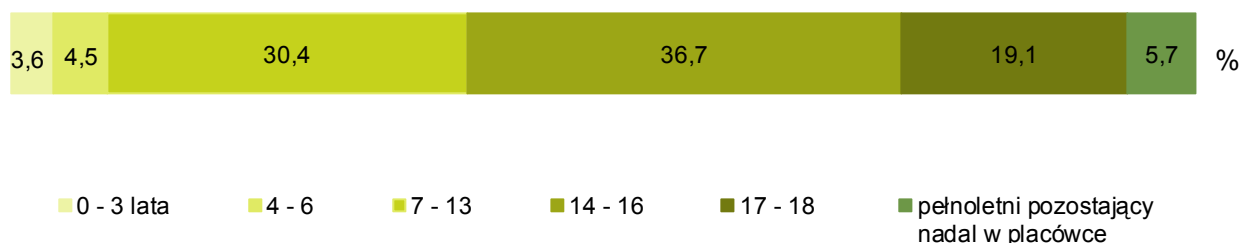
7a ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362, z późn. zm.). Placówki miały czas na dostosowanie się do wymaganego standardu do dnia 31 grudnia 2010 r. Celem ustawodawcy było, aby na terenie kraju powstały placówki bardziej przytulne, dla niewielkiej liczby dzieci.

Odnotowany spadek liczby miejsc w placówkach całodobowych wpłynął bezpośrednio na spadek liczby wychowanków. W 2010 r. liczba wychowanków była niższa o 2,9% w stosunku do roku 2009.

Całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze usytuowane były głównie w największych miastach województwa małopolskiego (miastach na prawach powiatu), czyli w Krakowie, Tarnowie i Nowym Sączu. Takie rozmieszczenie placówek całodobowych daje większe możliwości kształcenia (duży wybór placówek oświatowych) oraz zaspakajania potrzeb rozwojowych (dostęp do większej ilości kół zainteresowań, na które mogą uczęszczać podopieczni, pragnący pod okiem specjalistów rozwijać swoje zainteresowania i pogłębiać pasje). Na terenie czterech powiatów: myślenickiego, proszowickiego, suskiego oraz tarnowskiego nie działały placówki całodobowe.

Z 1154 wychowanków placówek całodobowych w województwie małopolskim najliczniejszą grupą podopiecznych byli wychowankowie w wieku 14-16 lat, stanowili oni 36,7% ogółu wychowanków. Najmniejszy odsetek podopiecznych (3,6%) to najmłodsza grupa wiekowa od 0 do 3 lat. Osoby pełnoletnie (kontynuujące naukę) pozostające nadal w placówce stanowiły 5,7% wszystkich podopiecznych placówek całodobowych w województwie małopolskim.

Wykres 2. Struktura wychowanków całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych według wieku w 2010 r.

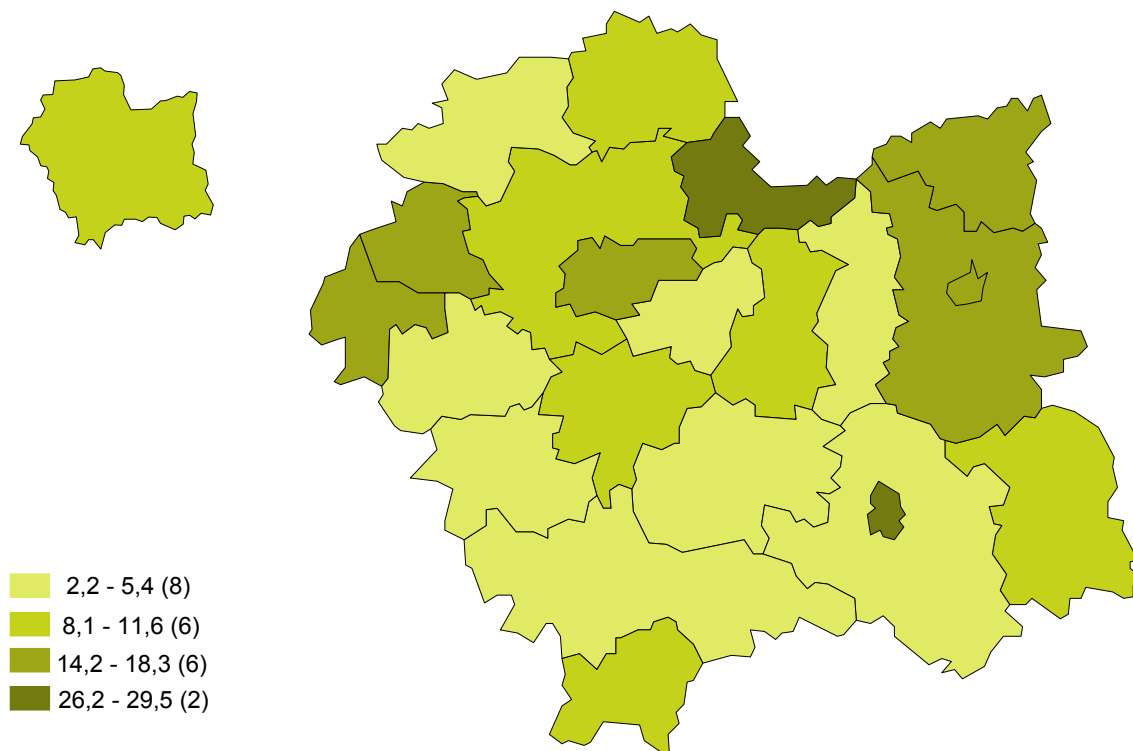
W placówkach całodobowych objęto opieką 189 osób chorujących przewlekle i 124 osoby niepełnosprawne. Na podstawie orzeczenia sądu przyjęto 1080 podopiecznych. Spośród wszystkich wychowanków placówek całodobowych 20,2% stanowiły półsieroty, a 3,2% sieroty.

W ciągu całego roku 740 wychowanków do 18 roku życia opuściło z różnych powodów całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze. Najliczniejsza grupa to podopieczni (305 wychowanków), którzy zostali przeniesieni do innych placówek opiekuńczo-wychowawczych. Powodem opuszczenia placówki przez 200 wychowanków był powrót do rodziny naturalnej. Do rodziny zastępczej odeszło 51 wychowanków, a do rodziny adopcyjnej 42. W domu pomocy społecznej znalazło miejsce 2 wychowanków, 1 osoba zmarła, a 139 osób opuściło placówki z innych powodów (np. przeniesienie do placówek resocjalizacyjnych, uciezka).

Wolontariusze to osoby, które ochotniczo i bez wynagrodzenia niosą pomoc potrzebującym. Takich osób, w ciągu całego roku, w placówkach całodobowych było 266, w tym 153 osoby pomagały w placówkach socjalizacyjnych, 34 osoby w placówkach rodzinnych, 2 osoby w placówkach interwencyjnych oraz 77 osób w placówkach wielofunkcyjnych.

W każdym powiecie działało (w zależności od powiatu) od 2 do 31 placówek, które świadczyły opiekę dzienną i zapewniały dziecku np. pomoc w nauce, posiłek (w miarę możliwości), organizację czasu wolnego, zajęcia socjoterapeutyczne, indywidualne programy korekcyjne. Z takiej pomocy najwięcej osób skorzystało w Krakowie (2010). Porównując jednak liczbę wychowanków placówek wsparcia dziennego do ogólnej liczby dzieci do 18 roku życia, można stwierdzić, że w Nowym Sączu i powiecie proszowickim liczba podopiecznych była największa (na 1 tys. dzieci do 18 roku życia przypadało odpowiednio: 29,5 i 26,2 wychowanków). Najniższy wskaźnik wystąpił w powiecie wadowickim i limanowskim (na każde 1 tys. dzieci do 18 roku życia przypadało odpowiednio: 2,2 i 2,8 wychowanków).

Mapa 1. Wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego na 1 tys. dzieci do 18 roku życia w 2010 r.

Uwaga: Pominięto przedziały, w których zjawisko nie wystąpiło.

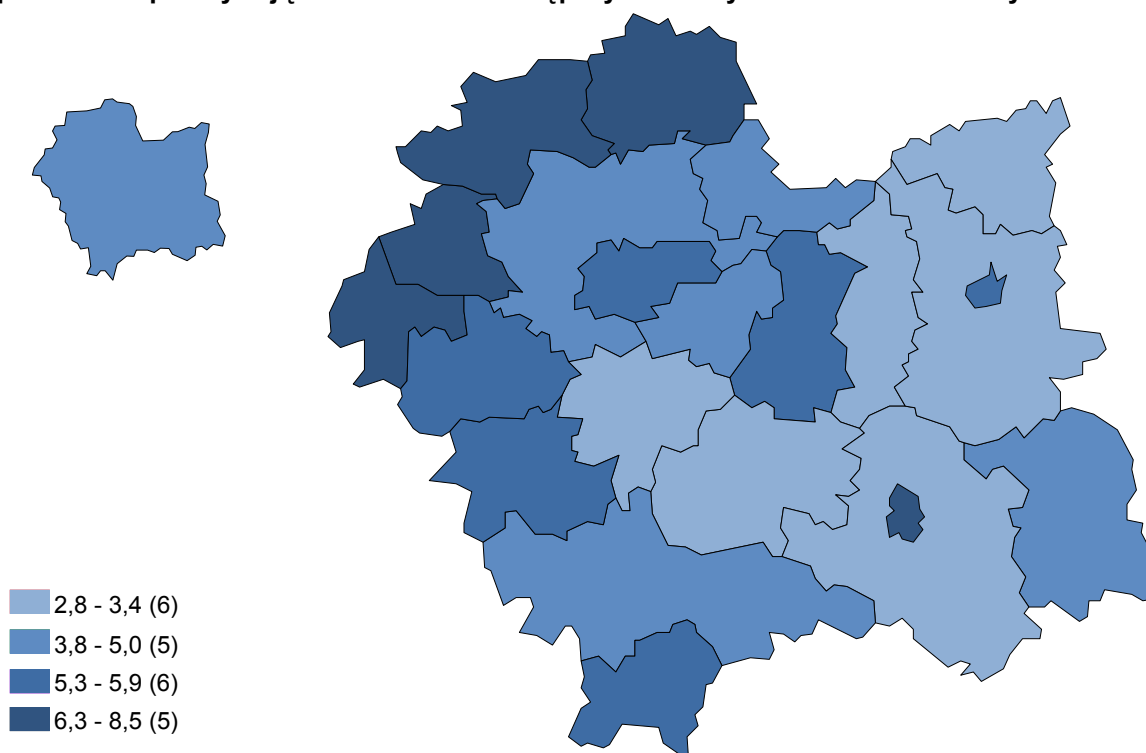
W placówkach wsparcia dziennego objęto opieką 80 osób niepełnosprawnych, w tym 38 osób w placówkach specjalistycznych. Wolontariuszy niosących pomoc w tych placówkach było 475, w tym 65,1% w placówkach opiekuńczych.

RODZINY ZASTĘPCZE

Rodzina zastępcza zapewnia opiekę i wychowanie dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej, które z powodu różnych przeszkód nie może zostać przysposobione. Rodziny zastępcze dzielą się na spokrewnione i niespokrewnione z dzieckiem, zawodowe niespokrewnione z dzieckiem: wielodzietne, specjalistyczne oraz o charakterze pogotowia rodzinnego.

Według stanu w dniu 31 grudnia 2010 r. na terenie województwa małopolskiego funkcjonowało 2140 rodzin zastępczych, w których przebywało 3287 dzieci. W porównaniu z rokiem poprzednim liczba rodzin zmniejszyła się o 1,1%, a liczba dzieci w rodzinach o 3,5%. Spadek dotyczył tylko rodzin zastępczych spokrewnionych i niespokrewnionych z dzieckiem. Liczba zawodowych niespokrewnionych z dzieckiem rodzin wielodzietnych i specjalistycznych zwiększyła się odpowiednio o: 6 i 2 rodziny. Niezmieniona pozostała liczba rodzin o charakterze pogotowia rodzinnego (56 rodzin). Wraz ze spadkiem liczby rodzin zmniejszyła się liczba dzieci w rodzinach spokrewnionych i niespokrewnionych z dzieckiem (odpowiednio o: 36 i 56) Zmniejszeniu uległa również liczba dzieci w rodzinach o charakterze pogotowia rodzinnego (o 44). Natomiast liczba dzieci w rodzinach niespokrewnionych z dzieckiem wielodzietnych i specjalistycznych zwiększyła się o 14 i 3.

Mapa 2. Dzieci przebywające w rodzinach zastępczych na 1 tys. dzieci do 18 roku życia w 2010 r.

Uwaga: Pominięto przedziały, w których zjawisko nie wystąpiło.

Według stanu w dniu 31 grudnia 2010 r. rodzinę zastępczą tworzyły 1302 małżeństwa oraz 838 osób samotnych. W zdecydowanej większości - 81,7% - były to osoby spokrewnione z dzieckiem. Rodziny niespokrewnione z dzieckiem stanowiły 12,4% wszystkich rodzin, wielodzietne - 2,4%, specjalistyczne - 0,9%, a o charakterze pogotowia rodzinnego - 2,6%.

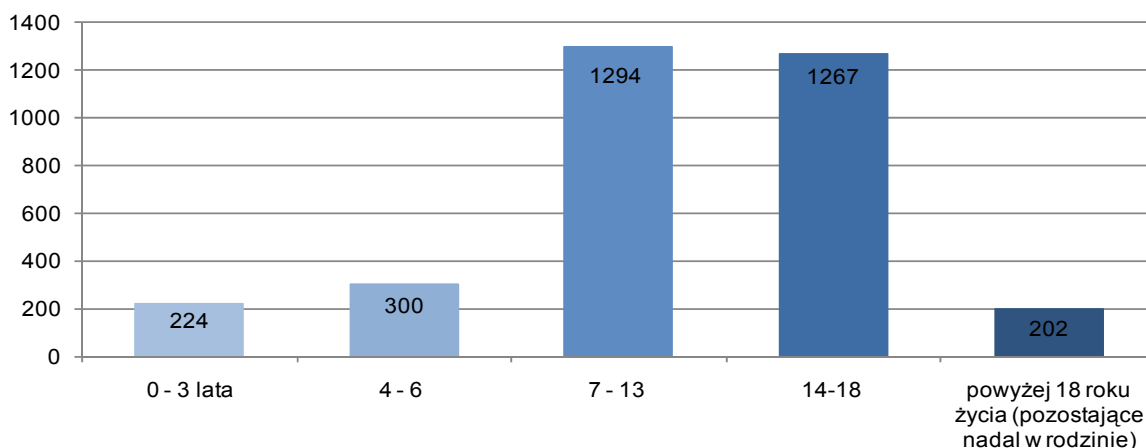
TABL. 2 RODZINY ZASTĘPCZE I DZIECI W RODZINACH ZASTĘPCZYCH
Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	Rodziny zastępcze		Dzieci w rodzinach zastępczych		
	ogółem	w tym na wsi	ogółem	w tym	
				dzień- częta	niepełno- sprawne
OGÓLEM 2009	2163	942	3406	1526	304
2010	2140	958	3287	1471	314
Spokrewnione z dzieckiem	1749	757	2526	1114	179
Niespokrewnione z dzieckiem ..	266	137	380	179	73
Zawodowe niespokrewnione z dzieckiem	125	64	381	178	62
wielodzietne	51	33	239	112	25
specjalistyczne	18	7	31	11	27
o charakterze pogotowia rodzinnego	56	24	111	55	10

Najczęściej w roku 2010 pełnienia funkcji rodziny zastępczej podejmowały się osoby w wieku 51-60 lat, co trzecia rodzina zastępcza prowadzona była przez takie osoby. Jednak wiek osób zależał od typu rodziny. W rodzinach zastępczych spokrewnionych z dzieckiem 2/3 przekro-

czyło 50 rok życia, w rodzinach niespokrewnionych z dzieckiem oraz o charakterze pogotowia rodzinnego około 37%, w wielodzietnych 27,5%, specjalistycznych 11,1%. Z kolei osoby do 21 roku życia pełniły tylko funkcję rodziny spokrewnionej z dzieckiem (14 osób).

Wykres 3. Dzieci przebywające w rodzinach zastępczych według wieku w 2010 r.

Największą grupę wśród wychowanków stanowiły osoby w wieku 7-13 lat, ich udział w ogólnej liczbie dzieci wyniósł 39,4%. Dużą zbiorowość tworzyły również dzieci w wieku 14-18 lat - 38,5%. Dzieci w wieku 4-6 lat stanowiły 9,1%, a w wieku 3 lat i mniej - 6,8%.

W 2010 r. 365 dzieci w wieku do 18 lat opuściło rodziny zastępcze. Najczęstszym powodem opuszczenia rodziny przez niepełnoletniego wychowanka był powrót do rodziny naturalnej (38,6%). Drugim w kolejności powodem, który dotyczył w analizowanym okresie 26,6% wychowanków, było przekazanie dziecka do adopcji, kolejnym umieszczenie w innej rodzinie zastępczej (16,4%). W placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczono 59 dzieci. Wśród 138 wychowanków pełnoletnich, którzy w roku 2010 opuścili rodziny zastępcze 49 założyło własne gospodarstwo, a 16 powróciło do rodziny naturalnej lub krewnych.

Rodziny zastępcze najczęściej przyjmują do swojej rodziny jedno dziecko. W 2010 roku było takich rodzin 1510. Z dwojgiem przyjętych dzieci funkcjonowało 425 rodzin, z trojgiem 128, z czworgiem 40, a z pięciorgiem 14. Tylko 17 rodzin posiadało sześcioro i więcej dzieci.

Na 3287 dzieci przebywających w końcu roku w rodzinach zastępczych 202 ukończyło 18 rok życia. Tylko 201 dzieci przebywających w rodzinach zastępczych to sieroty, pozostałe dzieci posiadały przynajmniej jednego rodzica. 314 dzieci posiadało orzeczenie o niepełnosprawności.

STACJONARNE ZAKŁADY POMOCY SPOŁECZNEJ

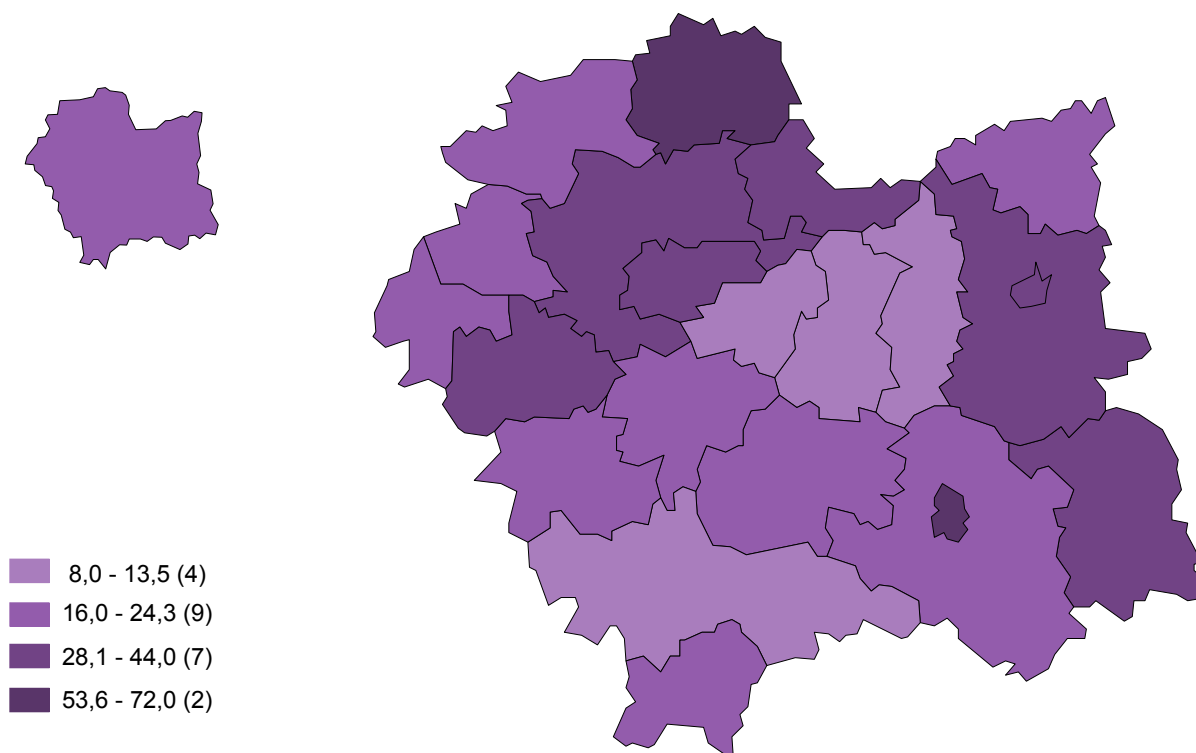
Do zakładów stacjonarnych pomocy społecznej zaliczamy domy pomocy społecznej, rodzinne domy pomocy, placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej, środowiskowe domy samopomocy lub inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, domy dla matek z dziećmi i kobiet w ciąży, noclegownie, schroniska dla bezdomnych i pozostałe.

W końcu 2010 r. na terenie województwa małopolskiego działało 128 takich placówek. Stanowiły one 9,0% wszystkich (1421) placówek tego rodzaju w Polsce. W porównaniu z rokiem poprzednim ich liczba pozostała prawie niezmienną (powstały tylko 3 nowe placówki).

Ilość placówek prowadzonych przez instytucje sektora publicznego i prywatnego była porównywalna (odpowiednio: 62 i 66). Dla 32,0% placówek organem prowadzącym był samorząd powiatowy oraz Kościół Katolicki, inne kościoły i związki wyznaniowe, dla 9,4% miasta na prawach powiatu, dla 8,6% osoby fizyczne lub prawne. Dwóch na trzech mieszkańców przebywało w placówkach sektora publicznego, ponieważ placówki te dysponowały zdecydowanie większą ilością miejsc.

W każdym powiecie działał przynajmniej 1 dom pomocy społecznej, ponad połowa powiatów posiadała na swoim terenie placówkę zapewniającą całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej. Rodzinny dom pomocy działał tylko w powiecie tarnowskim, a środowiskowy dom samopomocy lub inny ośrodek wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi tylko w powiecie chrzanowskim. Schroniska lub domy dla bezdomnych funkcjonowały w powiatach miechowskim, olkuskim oraz w 3 największych małopolskich miastach: Krakowie, Tarnowie i Nowym Sączu, a noclegownie w Krakowie, Tarnowie i Chrzanowie. Domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży miały swoje siedziby w powiatach: tarnowskim, wadowickim, Krakowie i Tarnowie.

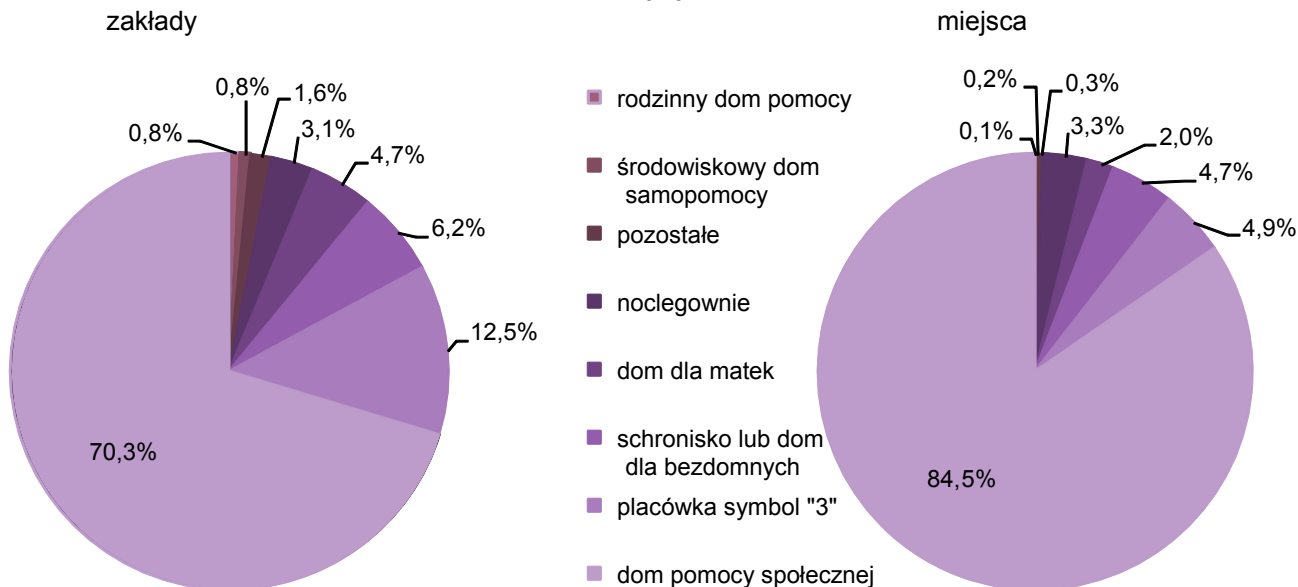
Mapa 3. Mieszkańcy stacjonarnych zakładów pomocy społecznej na 1 tys. ludności w 2010 r.

Uwaga: Pominięto przedziały, w których zjawisko nie wystąpiło.

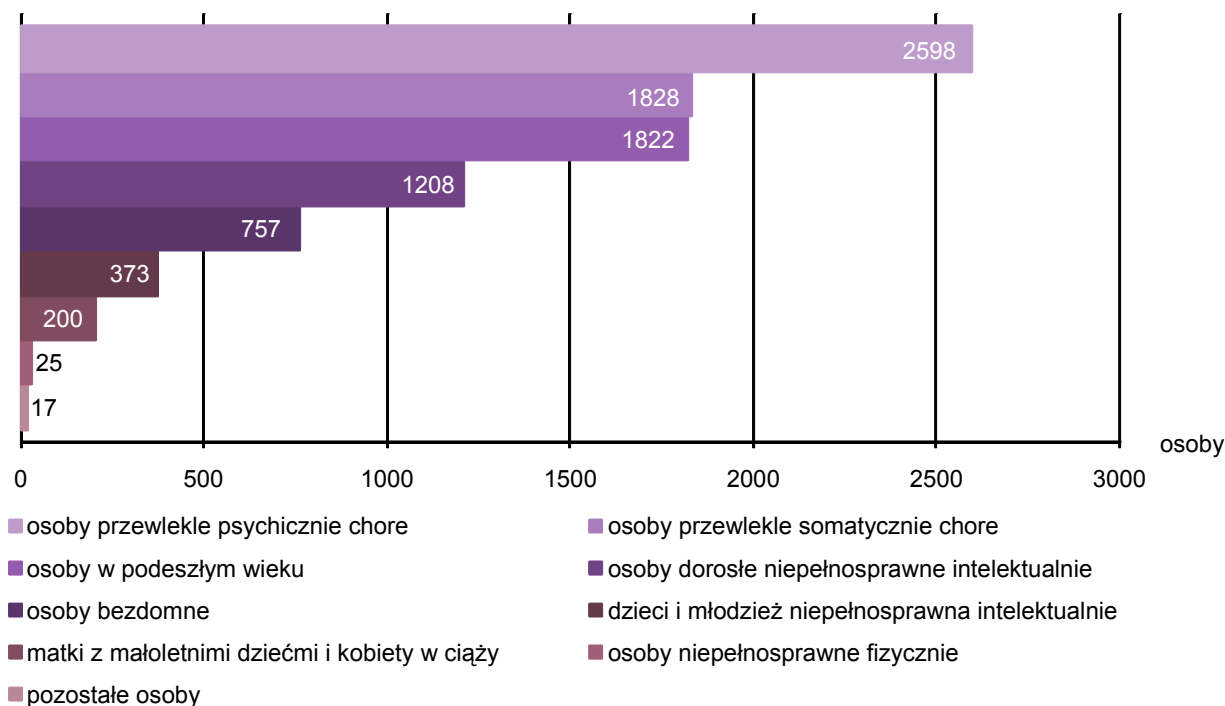
Stacjonarne zakłady pomocy społecznej w 2010 r. dysponowały 8857 miejscami (spadek o 0,9% w porównaniu z rokiem 2009). Największą ilość miejsc, tj. 7495, posiadały domy pomocy społecznej. Zdecydowanie mniej miejsc - 431 - posiadały placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej, schroniska lub domy dla bezdomnych - 414, noclegownie - 290 czy domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży - 177.

Wykres 4. Struktura zakładów i miejsc w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w 2010 r.

Uwaga: Placówka symbol „3” – Placówka zapewniająca całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej.

Wykres 5. Mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej według przeznaczenia placówki w 2010 r.

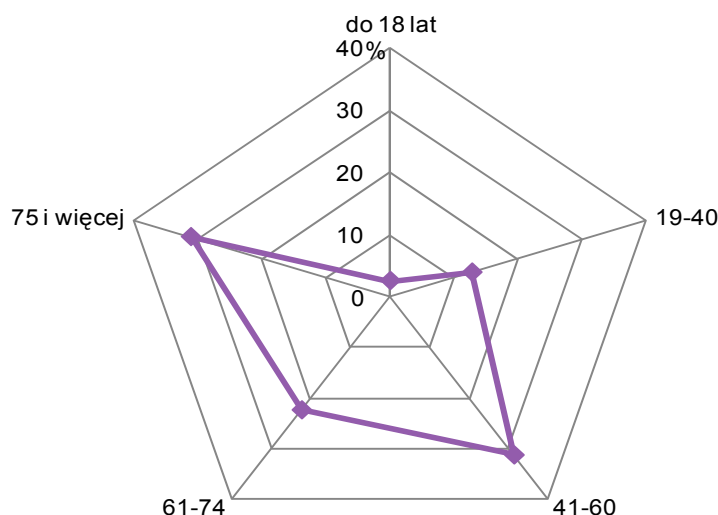

W ciągu całego roku opiekę otrzymało w nich 11540 osób, a w końcu 2010 r. przebywało 8828 osób, w tym 4401 kobiet. Podobnie jak w roku poprzednim, najwięcej mieszkańców (29,4% wszystkich mieszkańców stacjonarnych zakładów pomocy społecznej) przebywało w placówkach dla osób przewlekle psychicznie chorych. Około 21% osób przebywało w placówkach dla osób przewlekle somatycznie chorych oraz dla osób w podeszłym wieku.

Zakłady stacjonarne pomocy społecznej świadczą pomoc głównie osobom starszym, ale nie tylko. Co drugi mieszkaniec skończył 60 rok życia, co trzeci był w wieku 41-60 lat. Najmniej liczną grupę stanowiły osoby w wieku do 18 lat.

Wykres 6. Struktura wiekowa mieszkańców zakładów stacjonarnych pomocy społecznej w 2010 r.

Większość przebywających w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej to osoby z różnego rodzaju schorzeniami, dlatego zdecydowana większość placówek dostosowuje swoje budynki do potrzeb osób niepełnosprawnych. Najczęstszym udogodnieniem są windy, posiadało je 89 placówek, w drugiej kolejności pochylnie, podjazdy i platformy - 80 zakładów. Rzadziej stosowane były drzwi automatycznie otwierane czy udogodnienia dla osób niewidomych. Tylko 15 placówek w Małopolsce nie posiadało żadnych udogodnień.

W roku 2010 podobnie jak w roku poprzednim, zdecydowana większość, prawie dziewięciu na dziesięciu mieszkańców zakładów stacjonarnych pomocy społecznej opłacało swój pobyt, przynajmniej w części, z dochodów własnych. Pozostałym osobom pobyt opłacała gmina lub budżet państwa (6,2%) lub rodzina (1,3%). 2,7% osób było zwolnionych z odpłatności.

Stacjonarne zakłady pomocy społecznej były głównym miejscem pracy dla 5700 osób. Pracowało w nich: 856 pielęgniarek, 111 fizjoterapeutów oraz 20 lekarzy. Bezinteresowną pomocą w opiece nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi służyło 462 wolontariuszy.

Źródłem informacji wykorzystanych do opracowania były wyniki badań prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny na formularzach: PS-01 Sprawozdanie placówki opiekuńczo-wychowawczej, PS-02 Sprawozdanie rodzin zastępczych, PS-03 Sprawozdanie zakładu stacjonarnego pomocy społecznej.

Nazwy „województwo małopolskie” i „Małopolska” używane są zamiennie.

Opracowanie: Agnieszka Godula, Joanna Seweryn - Ośrodek Badania Systemu Zabezpieczenia Społecznego, Urząd Statystyczny w Krakowie, tel. 12 36 10 212, 12 36 10 141